Кошт паштовай перасылкі аплачана агулам.

Цана асобнага нумару 250.000 м.

# Голас Беларуса

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: Вільня, Віленская вул. 12, п. 6. (Wileńska 12 m. 6).
Рэдакцыя адчынена ад 12 да 2 г. штодня апрача сьвяточных дзён. Адміністрацыя ад 9 да 3 г.

Выходзіць два разы у тыдзень.
Падпіска на адзін месяц з дастаўкай да хаты 3.000000 м.
Для заграніцы удвая даражэй.

Няпрынятыя у друк рукапісы назад не вяртаюцца.
Аплата надрукованага залежыць ад Рэдакцыі.
Цана абвестак: перад тэкстам 400.000 мк., сярод тэксту 300.000 м. і на 4 стр. 250.000 м., за радок пэтыту у 1 шп.

№ 4. Вільня, Нядзеля, 24-га лютага 1924 г. Год I.

## На руінах беларускае школы.

У сваім імкненьні да поўнага зьніштажэньня беларускае нацыянальнасьці ў межах Польскае Рэспублікі польская дзяржаўная ўлада сваей „баявой“ задачай паставіла зьніштажэньне перш за ўсё беларускае нацыянальнае асьветы.

І трэба прызнаць, што гэтую сваю задачу яна давяла да лёгічнага канца.

За часоў маскоўскага царызму беларуская школа была абсалютна забаронена. Спробы стварыць яе былі абвешчаны „праступленьнем проці дзяржавы“. За ўчасьце ў арганізацыі вучыцялёў-беларусаў, якія імкнуліся да здабыцьця права на навуку беларускіх дзяцей у іх роднай мове, цэлы рад асоб быў засуджаны ў Менску ў 1907 годзе на 2—3 гады крэпасьці, у тым ліку і наш вялікі пясьняр Якуб Колас (Кастусь Міцкевіч). За такі-ж „праступак“ была выдалена чысьленая група беларусаў-вучняў Маладэчанскае, Полацкае, Сьвіслацкае і Панявежскае вучыцельскіх сэмінарыяў. Ды шмат іншых рэпрэсіяў памятаюць беларусы з тых часоў за прапаганду ідэі нацыянальнае школы....

Але імкненьне да роднае школы, ня гледзечы на ўсе забароны і перашкоды, ня толькі не зьмяншалася, а абыймала ўсё шырэйшыя колы нашага народу. І калі ў 1915 годзе расейцы пакінулі Віленшчыну і Горадзеншчыну,—тут, ня гледзечы на „бежанства“ блізу ўсіх культурных сіл, распачаўся магутны рух у кірунку тварэньня беларускіх школ. У 1917 годзе ў Віленшчыне і Горадзеншчыне былі створаны 153 беларускія пачаткавыя школы, вучыцельскія курсы ў Вільні і вучыцельская сэмінарыя ў Сьвіслачы.

Праз тры гады пазьней, у першы пэрыяд істнаваньня „Сярэдняе Літвы“, пакуль да ўраду яе ўваходзіў адзін беларус, у Віленскім і Ашмянскім паветах дружным высілкам беларускага грамадзянства паўстала звыш 200 беларускіх пачаткавых школ і вучыцельская сэмінарыя ў Барунах.

Апрача таго, ад 1917 году былі закладзены 6 беларускіх гімназіяў: у Вільні, Наваградку, Несьвіжу, Будславе, Гарадку, Радашкавічах.

Дзе-ж цяпер ўсё гэта?

Вось, польская дзяржаўная ўлада з поўным правам можа пахваліцца, што ўсё гэта зьнішчана яе рукамі. Пачатковая беларуская школа *ня істнуе*: з ліку гэных 350 школ *асталося ня больш дзесяцёх*. З трох вучыцельскіх сэмінарыяў не асталося *ніводнае*. З шасьцёх гімназіяў *улада зачыніла тры*.

*Тры гімназіі*, якія яшчэ істнуюць, хаця і пазбаўлены праву „публічнасьці“, *ды каля дзясятку пачаткавых школ*—вось усё, што асталося ад беларускае асьветы *на тры міліёны беларусаў пад уладай Польшчы*. Там, дзе красавалі беларускія школы, або дзе народ сваімі прыгаворамі дамагаўся гэткіх школ, польская ўлада, патаптаўшы волю народу і зламаўшы сваю ўласную канстытуцыю, гвалтам навязала беларусам чужую і нялюбую ім польскую школу.

Зусім натуральным адказам на гэта з боку нашага сялянства была адмова пасылаць сваіх дзяцей у польскія школы. Але тады выступіў на сцэну „дэмакратычны“ польскі *закон аб школьным прымусе: беларускіх сялян гвалтам прымушаюць вучыць сваіх дзяцей у польскіх школах*, цяжка штрафуючы за адмову аддаць сваіх дзетак на апаляччаньне.

І калі сабе ўсё гэта ўспомнім, калі падумаем, *да чаго вядзе гэткая дзяржаўная палітыка Польшчы ў адносінах да беларусаў*, дык дзіцячымі і пустымі здаюцца ўсе патугі маскоўскае школьнае ўлады ці прускіх гакатыстаў дэнацыяналізаваць „меншасьці“ праз народную школу. Але тым гарачэйшы пратэст рвецца з грудзей проці таго фальшу, проці таго езуітызму, з якім прадстаўнікі польскага грамадзянства прамаўляюць у Сойме аб „свабодзе“ беларускае асьветы, аб „апецы“ і „дапамозе“ польскае ўлады беларускім школам. Ад часу "wcielenia" Заходняе Беларусі да Польшчы *ўрад зачыніў 350 беларускіх школ і не адкрыў ніводнае*. А тымчасам пасол польскага Сойму Рымар асьмеліваецца гаварыць, што „школы украінскія і беларускія істнуюць—*іх ёсьць многа*, і, калі народ сам іх зажадае, будзе йшчэ больш“.... А ягоны таварыш, пасол Корнэцкі, падцьвярджаючы словы Рымара, жаліцца, што вось чэхі—дык тыя запраўды ўціскаюць у сваей дзяржаве палякоў, бо на 150.000 душ польскага насяленьня тамака ёсьць... толькі 78 польскіх пачаткавых школ!

Гэтая бязглуздасьць, гэты цынізм, з якім прадстаўнікі нацыяналістычна настроенага польскага грамадзянства пазваляюць сабе падобныя заявы, зьяўляецца нечым бязпрыкладным ува ўсім культурным сьвеце. Гэта зьяўляцца ўжо як-быццам „нацыянальным“ *палітычным мэтадам*, які „апатэнтаваў“ і пусьціў у ход пан Язэп Пілсудскі, каторы ўрачыста выракаўся перад усім сьветам генарала Жэлігоўскага і адкідаў ўчасьце польскага ўраду ў аружным заняцьці Вільні, а пасьля тут-жа, ў Вільні, публічна пахваляўся, як гэта ён „лоўка“ ашуківаў Лігу Нацыяў і ўсе дзяржавы Эўропы, адначасна даючы „прыказ“ ген. Жэлігоўскаму „зрабіць бунт“ і ісьці на Вільню....

Але гэты мэтад мае тую хібу, што яго можна ўжыць *толькі адзін раз*... І таму, хто карыстаецца ім, ніхто ўжо ня дасьць веры нават і тады, калі ён будзе гаварыць шчырую праўду.

Няхай гэта добра запамятаюць кіраўнікі польскае дзяржаўнае палітыкі. Мы-ж, беларусы, маем добрую памяць...

## Дзяржава—для народу, ці народ—для дзяржавы.

Фэтышызмам называецца вера некаторых народаў, стаяўшых на найніжэйшай ступені разьвіцьця, што тыя ці іншыя рэчы—„фэтышы“ — могуць мець моц божства, прыпісаную ім веручымі ў гэта людзьмі. Вось, для большасьці польскага грамадзянства такім „фэтышам“ зьяўляецца сучасная Польская дзяржава, абапёртая на так-званым „дэмакратычным“ ладзе.

Для народу, які некалі меў — хоць і далёка ня ідэальную, ды *сваю* дзяржаву, ў працягу звыш сотні гадоў адбудова гэтае дзяржавы была тым ідэалам, тэй пуцяводнай зоркой, якая, здавалася, павінна давясьці яго да высьнёнага раю. Урэшце, ідэал зьдзейсьніўся: Польская Рэспубліка — гэта ўжо рэальны факт. Але, як гэта ні сумна, зьдзейсьненьне нацыянальнага ідэалу не давяло польскага народу да гэнага ўпрагнёнага раю....

Зусім натуральна, што тыя, каму ў *сваей* дзяржаве блага, пачынаюць шукаць прычыны гэтага. А такіх прычын у Польшчы — вельмі многа.... Аднак, большая частка наракаючых і нездаволеных шукае гэтых прычын у-ва ўсім чыста, толькі ня ў самай Польскай дзяржаве. Для бязумоўнай большасьці польскага грамадзянства дзяржава—гэта божства, гэта фэтыш, якога нельга ні чапаць, ні крытыкаваць.

Надовячы мы чыталі аб выступленьні „патрыятычнае“ арганізацыі „Ліга Працы“, якая ў імя захаваньня і ратаваньня Польшчы хоча абярнуць работніцкія масы ў нявольнікаў дзяржавы, ў прыгонятых яе, каторыя павінны працаваць па 10 гадзін у дзень, зрокшыся найвялікшае здабычы работніцкае клясы — васьмігадзіннага рабочага дня.

„Gazeta Warszawska“ йдзе далей. Яна зусім шчыра жадае ад польскага працоўнага народу, каб ён зрокся свайго права быць гаспадаром у сваёй дзяржаве, каб зрокся думак аб вольным жыцьці ў ёй—усё ў імя захаваньня гэтае дзяржавы. Хай усе працоўныя зракуцца свайго шчасьця, хай самахоць узьдзенуць сабе на шыю ярмо сацыяльнае і палітычнае няволі, абы толькі істнавала далей такая Польшча, якая цяпер ёсьць.

Вось, што піша галоўны орган польскіх нацыяналістаў, якія называюць сябе такжа і „дэмакратамі“:

„Хто стаіць на грунце пануючых у-ва ўсей Эўропе ў XIX сталецьці паглядаў, для каго выхадным пунктам зьяўляюцца „правы чалавека і грамадзяніна“, той будзе перш за ўсё руціцца аб тое, каб была здаволена матэматычная справядлівасьць, не зважаючы на тое, як выпаўненьне гэтае справядлівасьці адаб'ецца на долі нацыі і дзяржавы.

„Для каго-ж найвышэйшай мэтай і клопатам, якія зусім запаўняюць ягоную душу, зьяўляецца істнаваньне польскае дзяржавы—вечнае і неперарыўнае, той будзе судзіць аб палітычных установах з пункту гледжаньня іх згоднасьці з мэтай і карыснасьці для быту і разьвіцьця нацыі і дзяржавы“.

Бадай яшчэ ніколі польская эндэцыя ня выказалася гэтак шчыра і да канца. Для яе польская дзяржава—гэта фэтыш. *Не дзяржава істнуе дзеля таго, каб здаволіваць сваіх грамадзян, а грамадзяне істнуюць дзеля таго, каб здаволіваць дзяржаву.* Дзяржава—мэта сама ў сабе, незалежна ад таго, ці дае яна народу шчасьце, ці нясе яму вечную нядолю!

Цяпер зразумелымі робяцца і адносіны польскага нацыяналізму да „нацыянальных меншасьцяў“. І для іх польская дзяржава павінна стацца сьвятыняй, хаця жрэцы гэтае сьвятыні адкрыта заяўляюць, што „меншасьцям“ прысуджана... *сьмерць*!

Так могуць думаць, так могуць прамаўляць толькі людзі, што ў працягу доўгіх гадоў няволі прывыклі бачыць для сябе ратунак толькі ў *сваей* дзяржаве. Такія плады дала сталетняя няволя.

Але такія хворыя, з аднабока разьвітымі мазгамі, людзі ня могуць збудаваць нічога моцнага, нічога трывалага: бо ўжо новае пакаленьне, узгадаванае ў новых варунках—у *сваей* дзяржаве, на першым пляне паставіць здаваленьне дзяржавай іх патрэб і ў меру здаволіваньня іх будзе ацэніваць дзяржаву.

Ды ўжо й цяпер цьвярозыя галовы паддаюць суровай крытыцы гэны дзяржаўны фэтыш. Ня кажучы ўжо аб „нацыянальных меншасьцях“, мы павінны адзначыць сьвядома крытычныя адносіны да польскае дзяржавы двух дыамэтральна процілежных крайніх польскіх кірункаў: крайніх кансэрватараў і крайніх левых. Першыя, лічучы істнаваньне Польшчы на сучасных падставах немагчымым, жадаюць зборную волю народных масаў замяніць воляй адзінкі—*польскага манарха*. Другія, разумеючы, што нічога нельга будаваць выключна на нацыянальным сэнтымэнталізьме, бачаць магчымасьць ратаваньня Польшчы на грунце *дыктатуры* не адзінкі, а наадварот, *працоўных масаў*.

І мы з свайго боку маглі-бы суліць доўгі век Польскай Рэспубліцы толькі тады, калі-б яна пакінула ўрэшце дарогу, на якую яе ўзьвялі рамантыкі з абозу п. Пілсудскага і такія-ж рамантыкі з варожага апошняму эндэцкага абозу, ды калі-б Польшча пачала ўзвадзіць сваю дзяржаўную будоўлю *дзеля шчасьця вялізарнае большасьці сваіх грамадзян—сваіх працоўных масаў*, а ня дзеля пераховываньня фэтыша, *нікога не здаваля-*

*ючага і вымагаючага толькі вечных усенародных ахвяр з волі і шчасьця жывых людзей.*

Як справядліва, як удачна высказаў гэту думку—хоць мо' й несьвядома—польскі пясьняр, кажучы:

Trzeba z żywymi naprzód iść,
Po życie zdążać nowe,
A nie w uwiędłych laurów liść
Uparcie stroić głowę!...

Запраўды, *толькі працоўныя масы Польшчы здолеюць збудаваць гэны свой высьнёны рай*—сваю моцную дзяржаву, але тая новая Польшча бадай ня будзе мець нічога супольнага з сучаснай...

А перш за ўсё яна перастане зьяўляцца „турмой народаў“, што ўжо раз давяло яе да пагібелі.

**Ст. Мірскі.**

## Ці толькі—спадчына „кернічызны“.

*(Законапраект аб мясцовым „самаўрадзе“).*

Тыя 6 законапраектаў, датычачых сельскага і меставага самаўрадаў, якія толькі што ўнесены ўрадам Польскай Рэспублікі ў Сойм, зьяўляюцца ў кожным разе адным з найцікаўнейшых прадуктаў гаспадарственнай творчасьці сучаснай Польшчы, адным з найбольш тыповых дакумэнтаў, у якіх найбольш выразна адбіваюцца ўсе вады і супярэчнасьці яе ўнутранага страеньня,—увесь той цыніка-іранічны стыль, з якім яе „Канстытуцыя на 17 сакавіка 1921 г.“, як нейкая „сіняя птушка“, плывець дзесьці нябачна-высока пад аблакамі — над тым, што пад яе „найясьнейшымі крыльлямі робіцца на зямлі...

Кажуць, што быццам усе 6 праектаў пакінуты, ці падкінуты сучаснаму ўраду, як байструкі Хьена-Пяста., Калі-б гэта было так, дык гэтых паскудных „кернічат“ можна было-б кінуць на гістарычны сьметнік, якім так багаты першыя гады адраджонай Польшчы...

Але-ж кожны з гэтых „соймавых друкаў памечаны пачаткам гэтага лютага, на кожным з гэтых праектаў стаіць подпіс сучаснага міністра п. Солтана, сябра габінэту асабіста карэктнага п. Грабскага, габінэту, які падтрымліваецца, так ці гэтак, усімі бяз вынятку польскімі партыямі Сойму да P.P.S. уключна. І гэта дае нам зусім законную падставу лічыць адказным за гэтыя „праекты самаўраду“ ў Польскай Рэспубліцы ў пэўнай меры—усе гэтыя польскія партыі.—Тым больш, што падкінутыя „кернічызнай“ праекты ня толькі „ўсыноўлены“ ўрадам Грабскага, але ў пэўнай меры ўжо і Соймам, які не адкінуў іх, як слушна прапанаваў наш беларускі прадстаўнік, але перадаў гэтых „хьенят“ на „выхаваньне“—у камісію...

---

Мы ня будзем падрабязна знаеміць нашых чытачоў з гэтымі законапраектамі — на гэта прыдзе час, калі яны стануць законамі, калі трэба будзе іх ня толькі крытычна зразумець, але ведаць і выпаўняць. Мы толькі пакажам іх характэрны для „стылю“ сучаснай Польшчы — хьенапястоўскі“ зьмест...

Кожны лёгка зразумее, што народнае прадстаўніцтва ў цэнтры—той ці іншы Парлямэнт мае запраўдную моц, вагу і карысьць толькі тады, калі ён мае моцную і трывалую апору ў запраўдным арганізаваным мясцовым самаўрадзе ў краі сельскім і гарадзкім. — Інакш выбраныя раз на пяць гадоў народныя прадстаўнікі, маючы сувязь з „месцамі“, з сваімі акругамі толькі праз прыпадковыя мітынгі, хутка выраджаюцца ці ў такіх самых бюракратаў-цэнтралістаў, як і ўрадовыя чыноўнікі, ці ў „махераў“ асабістай кар'еры і фортуны, ці ў безадказных дэмагогаў... У выніку самы Парлямэнт толькі павялічыць сабой лік бюракратычных установаў у цэнтры, якія „rządzą“ усім рознародным краем з сталіцы праз урадоўцаў...—Арганізаванага, самастойнага і самадзельнага разьвіцьця Краю ня будзе.

Разумеючы гэтае, і Польская Рэспубліка даўно клапацілася аб стварэньні арганізаванага самаўпраўленьня на мясцох.

Але трэба дадаць яшчэ і тое, што, калі мясцовыя самаўрады зьяўляюцца адзінай апорай цэнтральнага Парлямэнту і найлепшай палітычна-гаспадарчай школай для грамадзянства, дык зусім зразумела, што ў аснову як цэнтральнага парлямэнта, таксама і мясцовых самаўрадавых Парлямэнтаў павінна быць пакладзены адны і тыя самыя прынцыпы.—Ня можа быць розная мера дэмакратызму ў цэнтры і розныя на мясцох. — Бо ня можа ніжэйшая школа навучаць таму, што зусім ненатрэбна ў вышэйшай і—наадварот — ня вучыць таму, што павіна падгатаваць да апошняй. Ня можа і не павінен грамадзянін на мясцох выхоўвацца ў адных гаспадарственна-праўных паняцьцях, набываць гаспадарчыя навыкі, але выбраны ў цэнтральныя ўстановы перавучывацца нанова...

У кожным разе можна напэўна сказаць, што калі такая розная мера завялася, дык гэта пэўная адзнака таго, што пачынаецца тая ці іншая эволюцыя...

І вось, першай галоўнай рысай самаўрадовых законапраектаў якраз і зьяўляецца рэзка-розная мера дэмакратызму ў іх — у параўнаньні з цэнтральным Парлямэнтам.

Як ведама, у аснове выбарнага закону Польскай Рэспублікі ляжыць прадугледжаная Канстытуцыяй гэт. зван. „пяціхвостка“, гэта зн., — што выбарнае права ў Польшчы агульнае, роўнае, простае, тайнае і прапарцыянальнае.

І вось, у выбарных законах для мястовай і вясковай гмінаў арт. І кажа адразу, што „выбары да гмінных радаў адбываюцца на падставе агульнага, тайнага і простага (безпасярэднага) галасаваньня і прапарцыянальнага падзелу мандатаў“.

Адзін „хвост“ з „пяціхвосткі“ прапаў. Аснаўная адзнака дэмакратычнага духу, наказанага Канстытуцыяй, галоўны прынцып канстытуцыйных гарантыяў грамадзянскага ладу ў Рэспубліцы — прынцып роўнасьці выбараў,—значыцца і роўнасьці грамадзян—у Ордынацыі Выборчай да ўстановаў мясцовага самаўраду выкінуты зусім...—Вось першая аснаўная нясумернасьць і недарэчнасьць новых праектаў, першы гвалт, учынены ў іх Канстытуцыі.

Трэба добра зразумець, для чаго гэта зроблена і да чаго няўхільна давядзе Польскую Рэспубліку гэткая „паўшэхная школа“ на мясцох, калі яна будзе ўведзена ў жыцьцё паўсюль у краі...

Як мы казалі, лёгіка ўсяго грамадзка-дзяржаўнага ладу ня можа паміріцца на гэткай нясумернасьці і для разьвязаньня гэтай супярэчнасьці няўхільна пачнецца барацьба паміж абедзьвюма мерамі дэмакратызму...

І гэта добра разумелі тыя „лютаслаўскія кернікі“, што пісалі гэткія „ордынацыі“. Ці-ж можна сумлявацца, што іх думкай было, ухапіўшы там, на мясцох —дзе лягчэй, гэты прынцып роўнасьці грамадзянаў, выкараніўшы яго ў той гаспадарственнай школе, якую народ праходзіць у гаспадарчым самаўрадзе, пасьля расправіцца з ім ня толькі ў Сойме, але нарэшце і ў Канстытуцыі...

І так, першы вывад наш—тое, што арганічны закон, які павінен ажыцьцёвіць дэклярацыі Канстытуцыі, ня толькі ў самым галоўным пярэчыць апошняй, але і мае зусім выразную мэту істотнага зьнішчажэньня гэтай канстытуцыі—ператварэньня ўсяго ладу і строю ў дзяржаве.

Але прыгледзімся бліжэй — бо-ж вельмі цікаўна, дзеля чаго і як выкінуты з „ордынацыі“ гэты прынцып праваўога гаспадарства—прынцып роўнасьці і — у якім кірунку, на чыю карысьць створана ў самаўрадзе гэтая няроўнасьць.

У арт. 2 чытаем:

„Кожны выбаршчык мае ў засадзе права падаць адзін голас“.—

Як відаць паны Кернік і Солтан добра разумеюць „засаду“...

Але далей ідзе ўжо „новэля“ да Канстытуцыі.

„Але, апроч таго выбаршчык мае права яшчэ на дадаткавы голас, калі адпавядае наступным варункам:

1) калі мае ня менш 4 законных дзяцей...

2) калі зьяўляецца дзяржаўным ці самаўрадавым урадоўцам;

3) калі служыў у часе вайны ў польскім войску, або зьяўляецца старым польскім ваякай (вэтэранам) у часы паўстаньня, або страціў у польскім-жа войску супруга, сына ці дачку...

4) калі ўмее пісаць і чытаць папольску...

Кажды гэты пункт дае права на адзін лішні дадаткавы голас пры выбарах. Толькі разам адзін выбаршчык ня можа мець больш, як 4 галасы...

І так дэмакратычная „роўнасьць“ грамадзян у самаўрадах рэспубліканскай Польшчы зьмяшчаецца ў тым, што адзін грамадзянін можа быць „роўны„ чатыром іншым...

Што-ж азначае гэтая „роўнасьць“ у адносінах да нашых беларускіх тэрыторыяў да так зв. Крэсаў? На чыю карысьць гвалціцца роўнасьць выбаршчыкаў-грамадзян на нашых беларускіх Крэсах, дзе, як ведама, адвечны жыхар-беларус, — 1. ня прымаецца нікуды на службу, 2. не ваяваў у часе расейска-польскай вайны, хаця-ж-бы дзеля таго, што тады йшчэ Антанта забараняла Польшчы набіраць тутака жаўнераў... 3. не залічаны да вэтэранаў і 4. як агульнае правіла, ня ўмее ані чытаць, ані тым балей—пісаць папольску...

І вось,—ня лічыць зусім незразумела-дзікага, гумарыстычна-недарэчнага „галіцызму“ (бо нешта падобнае ўвёў у беднай дзяцьмі—выраджаючайся Францыі п. Пуанкарэ ў сваім новым выбарным законе да Парлямэнту)—пункту аб прэміі (наградзе) для аж залішне пладлівага славяніна за многасямейнасьць, якая быццам сьведчыць аб добрым гаспадарчым розуме гаспадара, дык зусім ясна, што ўсе другія „пункты“ гвалцяць грамадзянскую роўнасьць выбаршыка-беларуса на карысьць—мясцовага крэсавага паляка, пасыланага да нас з Польшчы чужынца-ўрадоўца і польскага асадніка...

Вось, каго польская ўлада лічыць у нашым Краі, паводле думкі п.п. Керніка—Солтана, у чатыры разы даражэй для сябе і карысьней для мясцовай гаспадаркі, чым тутэйшага адвечнага жыхара, запраўднага дэмакратычнага гаспадара на сваёй адвечнай зямлі—беларускага селяніна-хлебароба...

Ці пройдуць, ці ня пройдуць гэтыя праекты праз Сойм, яшчэ нзведама... Але вывады з самай толькі спробы, з самага гэтага, як кажуць расейцы „пакушэньня з нягоднымі срэдствамі“ на самы зьмест мясцовага самаўраду—на правы мясцовага насяленьня—страшэнна забойчыя перадусім для самае Польшчы. — Бо ці-ж можа быць лепшы довад лічбовае ніштожнасьці польскага элемэнту на „польскіх“ Крэсах,—чым той, які ада-

---

## Сучасны эканамічны крызіс.

### I

У сучасны мамэнт Польская Рэспубліка перажывае грозны эканамічны крызіс, ува ўсіх галінах прамысловасьці спыняецца дзейнасьць фабрык, або зьмяншаецца лік работнікаў і лік дзён працы. Безрабоцьце ахоплівае ўсё шырэйшыя масы работнікаў і становіцца запраўды грознаю небясьпекаю ўжо ня толькі для самога пралетарыяту, але і для другіх слаёў насяленьня ў тым ліку і для буржуазіі. Сучасны крызіс розьніцца ад папярэдніх ня толькі сваей сілаю, паўсюднасьцю і напружанасьцю, але і сваім характарам, замыкаючы, магчыма безпаваротна, цэлы пэрыяд разьвіцьця паваеннага капіталізму ў Польшчы, суляючы новыя зьмены ў гаспадарчым жыцьці.

Сучасны крызіс, як і зьвязанае з ім безрабоцьце, зьяўляецца беспасрэдным вынікам гаспадарчай палітыкі маючых клясаў. Вайна, як ведама, зьнішчыла польскую прамысловасьць. Пачынаючы з першых дзён істнаваньня незалежнай Польшчы, паўстала пытаньне аб адбудове варштатаў працы, якое і адбывалася выключна коштам працоўных масаў, а перадусім коштам пралетарыяту, чаму, як ня трэба лепш спрыяла інфляцыя і спадак маркі. Уся фінансавая палітыка Польшчы да апошняга часу вялася ў кірунку бязупыннага спадку маркі, шляхам пакрыцьця дзяржаўных расходаў і расходаў па адбудове капіталізму друкаваньнем нічым не пакрытых папяровых марак. Маючыя клясы зусім сьвядома падтрымлівалі гэтую гаспадарчую палітыку, доказам чаго зьяўляецца тое, што кожны міністар фінансаў, які запраўды хацеў правясьці т. зв. аздараўленьне фінансаў, прымушаны быў падавацца ў адстаўку; кожная часовая стабілізацыя польскай маркі выклікала ня толькі прамысловы крызіс, але і крызіс ураду.

І гэта зусім зразумела. Буржуазія не магла не падтрымліваць гэтай палітыкі, бо яна давала ёй магчымасьць атрымліваць вялізарныя даходы, няшчадна вызысківаць работнікаў і будаваць свой дабрабыт на нэндзы шырокіх слаёў работнікаў, сялян, працоўнай інтэлігенцыі, а нават часткова дробна-мяшчанства. Факт гэты ў сучасны мамэнт зьяўляецца агульна-прызнаным, нават праз эндэцкіх эканамістаў і публіцыстаў. Праф. Рыбарскі ў сваім рэфэраце, зьмест якога палала „Gaz. Warsz.“ сьцьвердзіў, што капіталісты з прычыны інфляцыі карысталі паміж іншым з *падаткавай прэміі*, бо бадай зусім не плацілі падаткаў, *з прэміі ад перавозу* дзеля нізкіх аплатаў на чугунках, *з крэдытовай прэміі*, г. зн. з урадовых пазычак, а лепш падарункаў з дзяржаўнага скарбу і *з прэміі нізкай-заработнай платы*, якія амаль напалавіну зьменшыліся ў параўнаньні з перадваеннымі. Усе гэтыя прэміі хтось прымушаны быў плаціць і плаціў. Як вылічыў эндэцкі дзеяч пасол Зьдзехоўскі, адны толькі ўрадовыя дапамогі прамыслоўцам у працягу двух гадоў выносілі 40 мільёнаў доляраў; але гэтае аблічаньне, бязумоўна, за шмат нізкае. Сьмела можна сказаць, што сумы атрыманыя абшарнікамі і капіталістамі ў форме пазычак, падарункаў, субвэнцыяў, заказаў, залічак і г. д. складаюць ня менш, чым палову ўсіх дзяржаўных выдаткаў. Шмат прадпрыемстваў, часта найбольшых і найважнейшых вырасла выключна коштам скарбу і цяпер знаходзіцца ў руках прыватнага капіталу; нават капіталістычная прэса прымушана часта прызнацца, што прамысловасьць у значнай меры ўтрымліваецца на кошт дзяржавы.

Інфляцыя, даючы магчымасьць бязупынна абніжаць заработную плату работнікаў, тым самым давала магчымасьць польскім прамыслоўцам збываць свае тавары заграніцу па цэнам шмат ніжэйшым ад сусьветных; канкурэнцыя на заграмічных рынках магла адбывацца ня высокай ступеньню тэхнікі і арганізацыі польскай прамысловасьці, а, выключна, дзякуючы таннасьці рабочай сілы.

Але інфляцыя, як зьявішча хворае, сама ў сабе насіла зародкі вялікай небясьпекі, і пасколькі яна перш прычынілася да разьвіцьця прамысловасьці, пастолькі ў меры ўсё больш шалёнага ўзросту яе, сталася прычынай і гаспадарчага крызісу, вельмі грознага ў сваіх выніках. Увесь цяжар утрыманьня дзяржавы і адбудовы капіталізму, узвалены на плечы працоўных масаў, зрабіў іх страшэнна слабымі эканамічна; набыўчая сіла работнікаў, сялян, працоўнай інтэлігенцыі зьмяншалася ў меру ўзросту дабрабыту абшарнікаў і капіталістаў, у меру разьвіцьця штучна адбудаванай польскай прамысловасьці. Унутраны рынак усё больш курчыўся дзеля павялічваўшагася з кожным днём абядненьня шырокіх слаёў насяленьня. Канкурэнцыя на заграмічных рынках станавілася ўсё труднейшаю дзеля ўзросту цэнаў тавараў да роўні сусьветных, а нават часта і вышэй гэтай роўні. Прычынай гэтага ўзросту цэнаў зьяўлялася не ўздаражаньне працы, бо, як мы ўжо казалі, работнікі атрымоўвалі ўсё менш і менш, але ўздаражаньне суроўцаў і крэдытаў, нічым не абмяжованая свабода вывазу і ўсё большая рызыка спадку вартасьці маркі. За апошнія часы Польшча пазбавілася нават такіх рынкаў, як Румынія, адкуль яе выціснулі больш танныя чэскія тавары. Натуральны рынак збыту, да якога была прыспасоблена польская прамысловасьць перад вайною, — вялізарныя абшары Саюзу Сацыя-

ла сама польская ўлада, прымушаная цынічна-штучна павялічыць у чатыры разы рэальную колькасьць тутака істнуючых, нават нагнаных з Польшчы, палякоў, каб не пабаяцца даць нашаму беларускаму краю г. зв. „самаўрад“, у якім бы палякі, як гэта няўхільна сталася-б у запраўдным самаўрадзе, былі-б зусім не дапушчаны да выбарных установаў...

З гэтага відаць таксама, як мала вераць самі палякі ў тую польскую статыстыку насяленьня Крэсаў, якую яны гэтак шумна і шырока прапагандавалі ў Эўропе, даводзячы „чыста польскі характар Крэсаў“... Можна па аналёгіі думаць, што і тыя „статыстычныя лічбы“ павялічаны былі таксама ў чатыры разы—дзеля перамогі ў „эўрапэйскай апініі“, як у гэтых законапраектах—дзеля перамогі на выбарах у „самаўрады“...

З гэтай цынічнай спробы фальшаваньня самаўрадаў у нашым беларускім Краі відаць ясна, якімі спосабамі можа ўтрымацца тутака польская ўлада, як толькі яна хоча абапёрціся ня толькі на тую „аружную сілу“, якую лічыў выстарчаючай тут апорай п. Прэзыдэнт Войцехоўскі...

В.

Далей будзе.

## Новыя працы праф. А. П. Сапунова.

Віцебская губэрня больш за ўсе другія краіны Беларусі высьледавана з усіх бакоў. Сярод высьледчай літэратуры па Віцебшчыне асабліва мейсца займаюць гісторыаграфічныя, гістарычныя і архэолёгічныя працы праф. А. П. Сапунова, досьледы якога былі заўважаны і эўрапейскімі вучонымі.

У цяперашні час А. П. Сапуновым прыгатаваны новыя навуковыя працы:

1. „История Вітебска“ ч. I. (каля 10—12 друкаваных аркушаў). Да рукапісу прыложаны пляны, віды, партрэты і археографічныя здымкі са старадаўных граматаў.

2. „Герсике и Куконос (Кокенгувэн)—Полоцкие удельные княжества на берегах Зап. Двіны“ (каля 2 друк. аркушаў). Да рукапісу даданы тры пляны Кокенгузэну, якія здабыты А. Сапуновым са Швэцкага дзяржаўнага архіву ў Стакгольме, а гэтаксама прыложана некалькі відаў Кокенгузэна.

3 „Краткая характеристика белорусса“. Была ў першпачатковым сваім відзе зьмешчана ў літаграфіраваным журнале „Белорусский Этнограф“ № 2, 1922 г. Віцебск.

4. „Что такое Белоруссия?“ Тут А. Сапуноў, у працівавес польскім пратэндэнтам на Беларусь, прывёў вельмі шмат дакумэнтальных данных, якія даводзяць, што беларус заўсёды захоўваў сваю беларускую самабытнасьць, ня гледзячы нават на польскае панаваньне ў краю.

5. „Очерк Вітебской губернии в естественно-историческом отношении“. Гэта праца А. Сапунова набыта Віцебскім Губано для выданьня.

6. Писцовые книги XVII в., касающиеся разных мест нын. Витебской губ., а именно: Веліжа, Невеля, Себежа, Усвята и Озерища“ (Віцебска і Полацка ўжо надрукаваны ў IV т. „Вит. старины“) Кнігі гэтыя А. Сапуновым адшуканы і апрацованы ў Маскоўскіх архівах б. Мін. Ін. Д. і Мін. Юст. Матар'ял абхоплівае каля 200 пісаных аркушаў.

7. „Инвентарь Вітебской экономии 1670 г.“. Па дакумэнтах Віленскага Цэнтральнага Архіву. Усе дакумэнты праверены. Рукапісы маюцца на расейскай і польскай мовах. Уся праца займае 20 пісаных аркушаў.

8. „Памятники старины Вітебской губ.“ Гэты нарыс быў напісан А. Сапуновым па просьбе Губано ў 1921 г., калі мелася на ўвазе адзначыць 900 годзьдзе м. Віцебску.

9. „Витебская губерния и ея место в Белорусии“. Усе гэтыя творы неабходна ў А. П. Сапунова набыць, пералажыць на беларускую мову і выдрукаваць.

У цяперашні час А. П. Сапуноў працуе над другой і трэцяй часткай „История Витебска“, але як удасца давясьці да канца гэту вельмі цікавую працу, цяжка сказаць. А. П. Сапуноў вельмі дрэнна відзіць з прычыны хваробы вачэй, пішаць пад лупай і на бойкіх вуліцах ня можа хадзіць без правадыра. Да ўсяго гэтага А. П. Сапуноў апынуўся ў страшэннай беднасьці. Страціўшы па старасьці магчымасьць служыць, ён ня мае цяпер абсалютна ніякіх сродкаў да жыцьця. З прысланай у інспэкцыю навуковых установ яго заявы вее цяжкім жахам. У сваіх прыватных лістох А. П. апісывае нечалавечыя пакуты, якія яму даводзіцца перажываць пад старасьць, аддаўшы лепшыя гады свайго жыцьця для беларускай навукі і чакае часу, калі сьмерць збавіць яго ад гэтай нядолі.

Неабходна гэтаму старому вучонаму грамадзянская дапамога. Трэба даць магчымасьць беларускім вучоным пад старасьць гадоў спакойна працаваць і ня думаць, што заўтра прыдзецца ісьці на вуліцу з працягнутай рукой.

## Палітычныя падзеі.

### ПОЛЬШЧА.

38 галасамі проці 12 клюб „Вызваленьне“ пастанавіў злучыцца з г. зв. групай Брыля, ці Плюты,— быўшымі пястоўцамі, што выйшлі з партыі „людоўцаў“ і тым звалілі міністэрства Хіена-Пяста. Гэтае злучэньне „Wyzwolenie“ з быўшымі пястоўцамі прычыніцца да яшчэ большага паправеньня гэтаи партыі, якая ўрэшце мала чым будзе розьніцца ад запраўднага „Пяста“. Мін. унутран. спраў п. Солтан падаў у адстаўку, вярнуўшыся на пост варшаўскага ваяводы.

Вядомы французкі сяцыяліст Альбэр Тома, быўшы міністар у часе сусьветнай войны, дырэктар Міжнароднага Бюро Працы прыехаў ў Варшаву для азнакамленьня з пастаноўкай абароны працы ў Польшчы.

---

Кандыдатам на пост польскага пасла ў Парыжу называюць вядома эндэка Дмоўскага.

---

Адбыўшаяся ў Варшае Балтыцкая канфэрэнцыя не прынясла лішне вялікай карысьці Польшчы: усе польскія „палітычныя“ прапазыцыі, як сьцьвярджае „Kurjer Polski“, былі балтыцкімі дзяржавамі адкінуты.—Усе пекныя мовы, рауты прапалі задарма. — Бо, пакуль п. Замойскі прабываў у Парыжу і з гэтага повады канфэрэнцыя адкладалася, ўсе балтыцкія дзяржавы, пачынаючы з Фінляндыі, неяк паразумеліся з С. С. Р. Р. На канфэрэнцыі яны быццам і далі зразумець пану Замойскаму, што ім і не патрэбна і не карысна разам з Польшчай быць „бар'ерам“ паміж С. С. Р. Р. і Нямеччынай, але патрэбна і карысна быць „мастом“... І асталася Польшча, як была і перад Балтыцкай канфэрэнцыяй, і надалей — „ані мастом ані бар'ерам“...

---

Буджэтная камісія Сойму прыняла буджэт мін. загран. спраў, прычым *у тры разы* аж да 2 міл. 200 тыс. павялічыла выдаткі на „Фонд прапаганды“ заграніцай. Гэта значыць, што казенныя ці іншыя купляныя пер'я ці языкі (як п. Ладноў і інш) будуць у тры разы больш брахаць аб тым, як салодка пад Польшчай жывецца меншасьцям, як „poprawnie zachowjue się“ адміністрацыя на Крэсах... Калі-б хаця палову гэтай сумы Польшча дала на беларускія школы, дык можа-б і хлусіць прыйшлося-б напалову менш заграніцай...

### С. С. Р. Р.

Радавы Ўрад мае залажыць фонд, які-б, па прыкладу Нобэлеўскага, што год выдаваў награды за лепшыя творы аб жыцьці і дзеяльнасьці Леніна. Прадугледжаны тры прэміі—ў 500, 250 і 100 тысяч чырвонцаў.

---

Прэса даводзіць, што паглоскі аб паўстаньні ў Сыбіры — выдумка ангельскіх кансэрватыстаў, якія хацелі-б гэтым паказаць, што Мак-Дональд пасьпяшаўся, прызнаўшы Радавы Саюз.

---

Да Масквы прыбыў італьянскі паўнамоцны пасол граф Манроні.

---

Закладзены агульна-саюзны сялянскі зямельны банк з капіталам 40 мільёнаў залатых рублёў— для падтрыманьня хлебаробаў.

### ІТАЛІЯ.

Італьянскія войскі пачалі далейшае заваяваньне захопленай яшчэ перад вайной турэцкай правінцыі Трыполі. Апроч унутраных пабед фашыстаўскаму Наполеону хочацца і вонкавых пасьпехаў...

### ФРАНЦЫЯ.

Парлямэнт 315 галасамі проці 251 падвысіў падаткі на 20 прац... Паседжаньне адбылося сярод вялікага шума і гарачай абструкцыі лявіцы... Пасол-камуніст тут жа падлічыў, што гэта падвыжка дасьць ураду 4.700.000.000 з лішкам франкаў, якія будуць спагнаны з працоўнага народу.

---

Добра сьведчыць аб патрыятызме французскай правіцы тое, што „ухваліўшы гэтую падвыжку падаткаў“ пачалі пасьпешна вывазіць сваі капіталы заграніцу... Газэты як раз гэтай прычыне прыпісываюць далейшы рэзкі ўпадак французскага франка...

### ЛІТВА.

Да 1/XII—1923 г. у Літве распарцэлявана 141.425 гэктараў зямлі. На 1924 г. праектавана разьдзяліць яшчэ 150.000. Тамашнія палякі-абшарнікі паднялі вялікі галас, бо зямля гэта была пераважна польскай уласнасьці...

### АНГЛІЯ.

Вялікая забастоўка докавых работнікаў трывае надалей, але абедзьве стараны ізноў прыступілі да безпасрэдных перагавораў. Паводле іншых вестак, лічба забастоўшчыкаў расьце. Шмат дзе былі бойкі са штрэйкбрэхэрамі і паліцыяй.

---

Мак-Дональд заявіў, што яго ўрад ня мае замеру прапанаваць зьнясеньне Палаты Лёрдаў... (Як ведама, зьнясеньне г. зв. Верхняй Палаты — агульныя дамаганьні сацыялістаў).

---

Утворана асобая камісія з левых сяброў Партыі Працы, для кантролю дзейнасьці ўраду Мак-Дональда.

---

лістычных Радавых Рэспублік быў зачынены, дзякуючы страху польскай буржуазіі перад рэвалюцыйнай заразай, якая магла быць адтуль занесена пры больш цесных эканамічных зносінах.

Такім чынам у сваей аканчальнай фазе інфлянцыя давяла да поўнага разстрою гаспадарчага жыцьця і фінансавай гаспадаркі. Маючыя клясы для захаваньня свайго істнаваньня прымушаны былі распачаць „направу скарбу“, уведзена была так званая валёрызацыя, якая запраўды „валёрызавала“ цяжары працоўных масаў (павялічэньне падаткаў, узрост коштаў утрыманьня) і даходы буржуазіі. Увядзеньне залатога мерніка ў унутраных гаспадарчых адносінах прысьпяшыла працэс зраўнаньня краёвых і заграгічных цэнаў, яшчэ больш зьменшыла набыўчую сілу насяленьня і здольнасьць заграгічнай канкурэнцыі. Вось гэтае раптоўнае скурчэньне збыту, як на ўнутраным, так і на заграгічным рынках, упадак інфлянцыйных магчымасьцяў выклікалі сучасны глыбокі і зацяжны эканамічны крызіс.

Як бачым, патрэбу „направы скарбу“ зразумела і стала праводзіць сама буржуазія, а перад усім яе лібэральныя кірункі, якія прадстаўляюць інтарэсы т. зв. лёгкай прамысловасьці. Справа ў тым, што ў той час, калі т. зв. цяжкая прамысловасьць (мэталічная, вугальная), абслугоўваючая бадай выключна патрэбы дзяржавы (чугунка, армія) і трымаючаяся дзяржаўнымі заказамі і дапамогамі скарбу, да гэтай пары ня зусім адбудавалася і можа лічыць на сваё далейшае разьвіцьцё толькі пры стасаваньні сыстэмы ўрадовых пазычак і субвэнцыяў, — лёгкая прамысловасьць, разьлічаная на задаваленьне патрэбаў шырокіх масаў насяленьня, як напр. ткацкая прамысловасьць, ужо ў сучасны мамэнт у значнай меры закончыла сваю адбудову і дасягае перадваеннай нормы. Гэтая адбудова адбылася, таксама дзякуючы дзяржаўным дапамогам, але па характару гэтай прамысловасьці яе далейшае разьвіцьцё залежыць ужо ад набыўчай сілы ўнутранага рынку, і тое паўсюднае абядненьне шырокіх масаў насяленьня пагражае ёй застоем і спыненьнем вытворчасьці. І вось цяпер мы чуем галасы з лібэральнага буржуазнага лагеру аб спыненьні інфляцыі і дзяржаўных дапамогаў прамысловасьці. Львіная доля гэтых дапамогаў і раней прыпадала на долю цяжкай прамысловасьці; так, згодна абрахункаў лібэральнага буржуазнага эканаміста Тэнэнбаўма, відаць на 1-га ліпня 1923 г., сума ўдзеленых залічак праз Польскую Краёвую Пазычковую Касу прамыслоўцам перавышала трыльён польскіх марак; што на 1-га кастрычніка л. г. Міністэрства Чугунак удзеліла сваім пастаўшчыкам тры трыльёны трыста мільярдаў п. м. а Міністэрства Ваеннае каля трыльёну. У нядаўна вышаўшай пад рэдакцыяй таго-ж Тэнэбаўма кнізе „Skarb Rzeczypospolitej“ аўтары яе сьцьвярджаюць, што „палова ўсей эмісіі ўвапхнута ў гаспадарчае жыцьцё праз скарбовыя залічкі і дзяржаўныя крэдыты“ (стр. 89) „Пры помачы гэтых залічак паклікана да жыцьця рад майстэрняў паравозаў, вагонаў, адбудаваны мэханічныя прадпрыемствы“ (стр. 92). Такім чынам цяжкая прамысловасьць разбудоўваецца выключна коштам скарбу, зьбірае „сьметанку эмісыйнага падатку“. Вось дзеля чаго ўплывовыя сфэры цяжкай прамысловасьці, якія побач з абшарнікамі зьяўляюцца прадстаўнікамі найбольш рэакцыйных элемэнтаў у краі, так неахвотна спатыкаюць усе спробы ўраду спыніць дасюляшнюю сыстэму фінансавай гаспадаркі і вядуць такую вострую кампанію проціў гэтай палітыкі, якая вымагае з іх боку пэўных ахвяраў у форме падатку ад маемасьці і інш. Нашае віленскае „Słowa“ зьяўляецца яркай ілюстрацыяй гэтых настрояў крайняй рэакцыі.

Інакш адносяцца да гэтага прадстаўнікі лібэральнай буржуазіі, маючай падставу, як мы ўжо казалі, у лёгкай прамысловасьці. Прадпрыемствы гэтага сорту прамысловасьці, адбудаваныя, збудаваныя ці разбудаваныя коштам дзяржаўнага скарбу, коштам шырокіх масаў насяленьня, зьяўляючыся тым самым уласнасьцю гэтага насяленьня, захоплены кучкай капіталістаў. Іх далейшаму разьвіцьцю пагражае ўсё ўзрастаючае абядненьне (паўпэрызацыя) шырокіх слаёў насяленьня, якое зьяўляецца, галоўным чынам, вынікам інфляцыйнай скарбовай палітыкі, і вось дзеля гэтага лібэральная буржуазія шукае новых выхадаў з стварыўшага палажэньня ў аздараўленьні фінансаў, а нават у зьмене агульнага кірунку дзяржаўнай унутранай і заграгічнай палітыкі.

Ня дзеля запраўднага жаданьня агульна-народнага дабрабыту адбываецца гатае імкненьне лібэральных сфэр, выразьнікам якіх зьяўляецца „Kurjer Polski“, у кірунку зьмены дасюляшніх вехаў польскай палітыкі, але дзеля захаваньня свайго ўласнага істнаваньня, дзеля павялічаньня сваіх даходаў, якія пагражаюць скарацiцца, дзякуючы гаспадарчаму зруйнаваньню дзевяці дзесятых насяленьня Польскай Рэспублікі.

Кумельган.

(Далей будзе).

## ЯПОНІЯ.

Вялікая народная маніфэстацыя ў Токіо патрэбавала адстаўкі рэакцыйнага габінэту.

# З Польскага Сойму.

100-ае паседжаньне Сойму разважала закон аб абароне лёкатораў.

**Пас. Зомэрштэйн.** (жыд) падкрэсьлівае заслугі апазыцыі ў барацьбе за палепшаньне закона.—Апазыцыі ўдалося абараніць перадусім *„права на страху над галавой"* кожнага жыхара (?)

**Пас. ксёндз Кубік** (ха-дэк) даводзе згубнасьць абароны даху над галавой кожнага, кажучы, што ад гэтага перасталі будаваць і рэмантаваць дамы, і 80.000 муляроў і плотнікаў галадаюць з безрабоцьця...

**Пас. Попель** (Нацыянальна работніцк. партыя) кажа, што камянічнікі крычаць аб сваім зруйнаваньні, але забываюць аб тым, як яны *ўзбагацелі* ад таго, што з прычыны пацзеньня маркі і зьліквідаваньня ў часе вайны расейскіх банкаў, зусім пазбавіліся банкаўскіх даўгоў па залогам сваей нярухомасьці. Яны крычаць, што закон не дае будаваць новых дамоў; —дык няпраўда-ж: новых дамоў закон не датыкае,—яны вольны ад абароны лёкатораў. Для падтрыманьня будаўніцтва дамоў закладзены „Банк Будаўляны", але—хто-ж павінен у тым, што гэты банк ня ўмее працаваць і дапускае надужыцьці. Прамоўца слушна кажа, што закон аб абароне лёкатораў зьяўляецца пачаткам ліквідацыі гэтай абароны.

**Пас. Слівінскі** (лявіца людоўцаў) крытыкуе моцна наагул дзяржаўную гаспадарку Польшчы, агульнае —„няхлюйства" адміністрацыі ў кожным ведамстве. Крытыкуе таксама востра „паваенную грамадзкасьць", —рожныя фікцыйныя таварыствы, у якіх „існуюць толькі прэзэсы". Вось дзеля чаго ў сучаснай Польшчы ня можна запрапанаваць ажыцяўленьне слушнай ідэі нацыяналізацыі дамоў, а можна толькі стварыць гэткія кампрамісныя, маральна раскладаючыя законы, як гэты—аб абароне кватэрантаў... „Банк Будаўляны" — такая-ж самая фікцыя, як і „Саюз Кааператываў Будаўляных". І апошняму гэта значыць *асабіста аднаму яго „прэзэсу"* аддалі на разборку праваслаўны сабор у Варшаве!

**Пас. Попель** кажа, што гэты „Будаўляны Банк"— такая-ж фікцыйная, але шкодная ўстанова, як і большасьць тых 1700 банкаў, што ў Польшчы паразічуючы, жыве—пераважна з дзяржаўнага крэдыту, абіраючы нас усіх. Гэтых дармаедаў, што жывуць за наш кошт, п. Грабскаму трэба папросту разагнаць!

**Пас. Круліковскі** ў гарачай прамове трэбуе адабраньня дамоў ад уласьнікаў і аддачы камунам працоўных. Гэты закон—толькі далейшы наступ рэакцыі. Але страшыцеся перацягнуць струну... Мільёны работнікаў не дадуць больш сябе пад вызыск клясе паразітаў.. Іх гісторыя ўжо скончылася... Трэба ня тут, але на вуліцы сказаць работнікам, як трэба бараніцца лёкаторам ад паразітаў... На гэтым справа адсрочана да наступнага паседжаньня.

**Справа катаваньня вязьняў у вастрогах і ў паліцыі.**

**Пас. Яваровскі** (П.П.С.) дакладывае справу біцьця і катаваньня вязьняў паліцыяй. Быў нават выпадак (?!) забіцьця пастарунковым вязьня на дапросе..

**Пас. Козіцкі** (украін.) трэбуе, каб пры досьледзе вастрожных стасункаў зьвярнулі належную ўвагу на паліцэйскае катаваньне на Крэсах.

**Пас. Чапіньскі** (П.П.С.) знайшоў час і месца палямізаваць у гэтай справе з пас. Круліковскім, які, як камуніст, быццам „ня мае права крытыкаваць польскую паліцыю", бо... — камуністы ў Расеі горш катуюць вязьняў...—Галава!

Пас. Круліковскаму, які хацеў адказаць, прадсядацель ня даў слова.

Прынята гэткая рэзалюцыя: Даручаецца „Камісіі для збаданьня адносінаў на Крэсах" збаданьне фактаў біцьця і зьдзекаў над вязьнямі, а таксама збаданьне практыкаў у адносінах да вязьняў. Камісія павінна прадставіць Сойму вынікі сваіх досьледаў." Ад беларусаў у камісію, як мы ўжо адзначалі, увайшоў пас. Ярэміч.

# З газэт.

**Паварот да ўлады ген. Сікорскага.**

З прычыны назначэньня ген. Сікорскага, бышага прэм'ера, на становішча ваеннага міністра ў нацыяналістычных газэтах паднялася цэлая бура. Але буру гэтую выклікае не агульны кірунак ягоных палітычных імкненьняў, а... страх, што ў ваенным міністэрстве запануе „дух партыйнасьці",—чытай: дух проціэндэцкі. Паступовая прэса і сацыялісты або горача вітаюць паварот ген. Сікорскага да складу ўраду, або дыпляматычна маўчаць. Затое герача вітаюць яго нашыя „крэсавыя зубры", якія вераць у магчымасьць такое перамены ў польскай палітыцы, каторая дала-бы ім магчымасьць вярнуцца ў пакінутыя двары ў Усходняй Беларусі....

Віленскае „Słowo" піша аб ген. Сікорскім гэтак:

Мінастар Сікорскі напісаў некалькі прац з галіны вайсковасьці. Адна з іх пад назовам „Палесьсе, як стратэгічная тэрыторыя", прадстаўляе для нас асаблівую цэннасьць. Ген. Сікорскі выракаецца тамака аўстрыяцкага абароннага мэтаду і варочаецца да старых, перадразьдзельных польскіх тэзісаў аб вядзеньні вайны з Расеяй на нашай прыгранічнай тэрыторыі. *Кожын грамадзянін нашага краю разумее, якую вагу мае для нас такая перамена стратэгічных імкненьняў у галоўнай камандзе.*

Ведама, справа зусім ясная. Да таго-ж ізноў падыймаюцца шансы п. Пілсудскага заняць становішча начальніка генаральнага штабу. Прынамся „Kurjer Poranny" піша:

Першым крокам ген. Саснкоўскага, як міністра ў гэтым габінэце, быў зварот яго да маршалка Пілсудскага з прапазыцыяй вярнуцца на дзяржаўную службу на кіраўнічае становішча ў арганізацыі войска.

А „Kurjer Czerwony" дадае, што

справа павароту ў армію маршалка Пілсудскага зьяўляецца для габінэту п. Грабскага так сама актуальнай, як і ў мамэнце тварэньня ўраду.

Прыняцьце ваеннага партфэлю ген. Сікорскім можа толькі йшчэ ўзмацаваць гэтае імкненьне ўраду п. Грабскага.

Мы ў гэтым не сумляваемся.

# З УСЯЕ БЕЛАРУСІ.

## ЗАХОДНЯЯ БЕЛАРУСЬ.

### ХРОНІКА.

**Справа рэдактара „Новага Жыцьця" Яз. Лагіновіча.** У пятніцу 22 гэтага лютага ў Віленскім Акружным Судзе ў Карным аддзеле разглядалася справа рэдактара б. газэты „Новае Жыцьцё" Язэпа Лагіновіча, які вінаваціўся ў непашанаваньні цэнтральнай улады Польскай Рэспублікі (арт. 154 ч. II К. К.) праз зьмяшчэньне ў № 1 названай газэты артыкулу „Голас Праўды", у якім ужыты былі выразы: „Сваім сьветам яна (праўда) колець вочы пануючым чорным сілам, раскрывае іхныя дрэнныя ўчынкі і намеры, пагражае іхняму істнаваньню. І вось у сваей абароне гэтыя чорныя сілы, ворагі і праступнікі роду людзкога ўжываюць абы якое аружжа, каб толькі забіць праўду".

Абвінавачаны Я. Лагіновіч і абаронца вядомы адвакат Тадэуш Врублеўскі даказалі ўсю недарэчнасьць абвінавачаньня, якое стасавала вышэйпрыведзеныя словы да цэнтральнай польскай улады. Пракурор адмовіўся ад абвінавачаньня. Суд вынес уневіньняючы прыгавар.

**Прэсовыя справы.** Таго-ж 22 лютага разглядаліся справы рэдактара газэты „Тог" Сары Рэйзін, якая вінавацілася па 154 арт. К. К. за зьмяшчэньне артыкулу „Чым горай, тым лепш", Рэдактара газэты „Унзэр Тог" Бройдэса, які вінаваціўся па 133 арт. К. К. і рэдактара літоўскай газэты „Garsas" Валюліса, які вінаваціўся па арт. 154 і 263. Па ўсім гэтым справам вынесены уневіньняючыя прыгавары.

**Лекцыя Ф. Аляхновіча.** У нядзелю 24 гэтага лютага ў Залі Беларускай Драматычнай Майстроўні вядомы драматург Ф. Аляхновіч прачытае лекцыю „Аб беларускім тэатры". Білеты прадаюцца толькі па запросінам Дырэкцыі Майстроўні.

# БІБЛІЯГРАФІЯ.

У № 5 газэты „Змаганьне" быў надрукаваны кароткі агляд нядаўна выйшаўшай у сьвет кніжачкі А. Грыневіча „Навука сьпеву". Дзеля поўнай яе ацэнкі рэдакцыя перадрукоўвае з украінскай часопісі „Вучыцель" крытыку вядомага украінскага композытара „Вуліцы" Др. Ф. Колесса.

А. Грыневіч. „Навука сьпеву". Вільня 1923 г. стр. 40. Гэта кароткі навучнік чытаньня нотнага пісьма напісаны па даручэньню Беларускага Навуковага Таварыства у Вільні для беларускіх пачатковых і сярэдніх школау.

У сваім уступным слове аутар зазначае, як вялікае значэньне для адраджэньня беларускага народу мае выкладаньне навукі сьпеву у роднай школе, закладаньне хорау, запісываньне народных песьняу і зьбераганьне скарбау народнага творства. Свой навучнік прапануе ня толькі для ніжэйшых школау, але і для самаасьветы беларускаму грамадзянству; і трэба згадзіцца, што кніжачка гэта надта добра адпавядае такой мэце.

Увесь матар'ял разложан на лекцыі, што паступова і дужа умела уводзіць у разуменьне нотнага пісьма і паволі знаеміць з абазначэньнямі трываньня і вышыні гукау.

Кожнае правіла растлумачана на нотных прыкладах, а у некаторых выпадках і дужа удачнымі рысункамі, што наглядным спосабам паясьняе разуменьне нотных знакау.

Навука нотнага пісьма, зьмешчаная на 20 старонках, дапауняецца яшчэ і „музыкальным катахізмам" на 8-мі стар., дзе у кароткіх і ясных адказах на сыстэматычна даныя пытаньні аутар паутарае і замацовывае разуменьне і знаньне правіл, паданых у першай частцы. У канцы на 8 стар. даданы добра абдуманыя практыкаваньні да асобных лекцыяу.

Усе гэта паказываець, што аутар мае ня толькі досыць дакладнае тэорытычнае знаньне, але таксама і вялікі досьлед з практыкі навучаньня нотнага пісьма. Яго выклад, кароткі зьмест, а прытым дужа ясны і мэтодычны. Апрача таго, ен не карыстае чужымі славамі, якія найбольш затрудняюць разуменьне навукі самавукам, а замяняе іх сваімі, выведзенымі з караня беларускай мовы. Агульна навучнік гэты напісаны так добра, што нават для украінскага чытача зразумелы і даступны.

Сказаныя прыметы дужа высока паднсяць вартасьць кніжачкі Грыневіча і напамінаюць нам пра пільную патрэбу падобнага навучніка для украінскік пачатковых школау і самаасьветы.

# Юрыдычныя парады.

**Падпішчыку Гарадзейскае гміны.**

*Запытаньне.* У 1911 годзе памёр мой дзед, маючы жонку ў 65 гадоў і двох сыноў, 28 і 18 гадоў, якім і завяшчаў усю маемасьць і грошы. У 1912 г. на дзедаўскую спадчыну было куплена 6 дзес. зямлі, прычым купчая была зроблена, за малалецтвам малодшага і за старасьцю маткі, на старшага брата, што можа сьцьвердзіць уся вёска. У часе вайны старшы брат памёр, пакінуўшы па сабе двох дзяцей і жонку, а таксама памёрла і матка братоў. У 1918 годзе, вярнуўшыся з палону малодшы брат, падзяліўся з сваёю братавою. У 1923 годзе братавая падала ў суд, каб толькі аднэй карыстацца купленай зямлёй. Ці можа малодшы брат судзіцца за сваю часьць зямлі?

*Адказ.* Можа, калі сьведкі сьцьвердзяць, што зямля куплена на завешчаныя грошы.



Рэдактар-Выдавец М. Шыла.

Друкарня Левін і Сын. Вільня, Нямецкая 22.